

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ У ПРАЦЯХ МАРЖИНАЛІСТІВ ТА НЕОКЛАСИЧНОЇ ШКОЛИ ПОЛІТЕКОНОМІЇ

У статті досліджено генезис теорії економічних інтересів у працях маржиналістів та неокласичної школи політичної економії. Узагальнені їх основні теоретичні та методологічні підходи щодо формування і реалізації прагнень економічних суб'єктів до вигоди. Обґрунтовані слабкі місця та переваги наукового аналізу зазначених напрямів економічних учень. Запропоновані основні характеристики економічних інтересів господарства другої половини XIX ст. як об'єкту наукового аналізу та як прояву економічної поведінки суб'єктів господарювання. У працях маржиналістів відбувся перехід до суб'єктивістського аналізу інтересів на основі психологічних детермінант економічної поведінки людини. У роботах неокласиків вперше здійснено поєднання різних теоретичних підходів до розуміння природи економічних інтересів – гедоністичних прагнень, почуттів, інстинктів, звичок людей, діючих у суспільстві норм і правил, історичних та господарських традицій тощо.

Ключові слова: вигода, відтворення економічних інтересів, економічна думка, економічний інтерес, інтерес, конфлікти інтересів, маржиналізм, неокласична школа політичної економії.

SMIESOVA V. L.

Ukrainian State University of Chemical Technology, Dnipro, Ukraine

CHARACTERISTICS OF ECONOMIC INTERESTS IN THE WORKS OF THE MARGINALISTS AND THE NEOCLASSICAL SCHOOL OF POLITICAL ECONOMY

The genesis of the theory of economic interests in the writings of marginalists and the neoclassical school of political economy has been investigated. Their main theoretical and methodological approaches to the formation and implementation of the aspirations of economic entities to benefit have been generalized. The weaknesses and advantages of the scientific analysis of the indicated areas of economic doctrines are justified. The main characteristics of the economic interests of the economy of the second half of the XIX century are proposed. As an object of scientific analysis and as a manifestation of economic behaviour of subjects. In the works of marginalists a transition to subjective analysis of interests took place on the basis of psychological determinants of economic behaviour of man. In the works of neoclassicists, the combination of various theoretical approaches to understanding the nature of economic interests-hedonistic aspirations, feelings, instincts, habits of people, rules and rules operating in society, historical and economic traditions, etc., was first realized.

Keywords: benefit, reproduction of economic interests, economic thought, economic interest, interest,, conflicts of interests, Marginalism, neoclassical school of political economy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі в умовах поліфакторного розвитку світового господарства ускладнюється система детермінант, мотивів і стимулів формування та реалізації економічних інтересів, тому стає все складніше прогнозувати економічну поведінку акторів. Питання формування та реалізації економічних інтересів завжди було та є предметом наукового аналізу і обговорення. Підвищена увага та актуальність зазначеної проблематики нагромаджувалися в процесі еволюційного розвитку світового господарства в нерозривному зв'язку з генезисом теоретичних уявлень щодо змісту та характеристики інтересів людини, суспільства, окремих економічних суб'єктів тощо. Сьогодні система наукових поглядів щодо прагнень, орієнтирів, бажань та інших складових інтересів учасників економічної діяльності утворюють основу теорії економічних інтересів. Відповідно для усестороннього історико-генетичного аналізу специфіки становлення та розвитку теорії економічних інтересів існує необхідність обґрунтування системи поглядів економістів, філософів, соціологів на предмет відтворення економічних інтересів. Особливе місце у даному еволюційному сходженні займають праці маржиналістів і неокласиків, які безпосередньо перейшли до нового ракурсу дослідження економічних інтересів – соціально-психологічних чинників їх формування та реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток теорії економічних інтересів сучасними дослідниками характеризується теоретичним надбанням українських та російських вчених. Вагомий внесок у зазначену проблематику здійснили В. Базилевич, Е. Ісраїлова, П. Канапухін, Б. Кваснюк, Н. Новікова, А. Скворцов, Н. Чернецова та ін. Вчені-економісти особливу увагу приділили визначенню природи і змісту економічних інтересів [1; 3; 6; 7], чинників їх формування та реалізації [1; 2; 4; 5], вирішенню проблеми антагонізму інтересів економічних акторів [2; 3; 6], сучасної методології їх дослідження [3; 7], інструментів та механізму їх реалізації, з'ясування роду і місця економічних інтересів у стимулюванні суспільного відтворення [1–7] тощо. Одночасно сучасні уявлення щодо генезису теорії економічних інтересів потребують уточнення в частині теоретико-методологічного розвитку концепцій інтересів економічних акторів у площині історії розвитку національного господарства.

Відповідно метою даної статті є обґрунтування наукового внеску маржиналізму та неокласичної школи в теорію економічних інтересів, узагальнення їх основних методологічних підходів щодо

формування та реалізації економічних прагнень акторів у національному господарстві.

Виклад основного матеріалу. У другій половині XIX ст. посилюється тенденція до індустріалізації капіталістичного господарства, концентрації та монополізації виробництва, превалювання крупного фабрично-заводського виробництва. На фоні зазначених змін відбувався розвиток економічних ідей, які кардинальним чином відрізнялися від поглядів класичної школи політичної економії та були пов'язані з трансформацією пріоритетів суспільного виробництва. Передусім це стосується маржиналізму, який засновувався на суб'єктивізмі – методологічному підході, що виходив із потреб, мотивів, прагнень та інтересів окремого економічного суб'єкта. На відміну від німецької історичної школи, яка пальму першості віддавала інтересам нації, та марксизму, де перевага відводилася класовим інтересам, маржиналісти у питаннях економічних інтересів відособилися від зазначених категорій та ригористично дотримувалися принципу індивідуалізму. Відповідно предметом їх аналізу були економічні інтереси окремого суб'єкта, які визначають господарську поведінку, мотиви економічної діяльності останніх та у своїй сумі складають загальносуспільні інтереси.

Інтереси економічних суб'єктів повинні бути спрямовані на ті блага, які, за словами Джевонса В. Ст., «приносять задоволення або усувають страждання» [8, с. 9], дають максимальну користь, вигоду, можливість, зручності. Реалізуються зазначені інтереси через «пряме» або «опосередковане» задоволення потреб, що ставить на перший план наукового аналізу маржиналістів інтереси споживача. Таким чином, згідно маржиналістських уявлень інтереси суб'єктів господарювання спрямовані на гедоністичне прагнення до максимізації користі від задоволення потреб.

К. Менгер, на наш погляд, прийшов до важливих наукових висновків щодо економічних інтересів на основі аналізу механізму реалізації потреб: 1) економічні інтереси суб'єктів – результат усвідомленого пізнання ними своїх потреб, що завжди передують їх поведінковій реакції. «Це порівняння різного значення потреб, вибір... залежно від коштів у розпорядженні, ... визначення ступеня, до якого кожна потреба повинна знайти собі задоволення... займає їх уми, має найбільший вплив на їх економічні прагнення і майже безперервно проводиться кожним господарюючим суб'єктом» [9]. Тобто в основі економічного інтересу – передусім когнітивізм, визнання першості розумової ідентифікації, а не біхевіоризм – конкретні дії, активність щодо задоволення потреб;

2) об'єктом економічного інтересу суб'єкту є цінність економічного блага. Пізнання цінності «є спонуканням для нашої передбачливої діяльності, ... призводить до усвідомлення значення, яке має для нашого життя і для нашого добробуту наявність в розпорядженні кожної конкретної частини всієї доступної для розпорядження кількості благ» [9]. Відповідно цінність, яку блага мають для суб'єкта, втілює для них економічний добробут, і індивід буде схильний до реалізації інтересів у напрямі найбільшого потенційного добробуту;

3) обмін виступає інструментом реалізації економічних інтересів суб'єктів – «в міру того як господарюючі індивіди починають краще розуміти свої економічні інтереси, вони... обмінюють одні блага на інші, і... встановлюється такий стан суспільства, в якому володіння економічними благами дає їх власнику можливість... отримати в розпорядження блага іншого роду» [9]. На фоні цього підкреслено також важливість виникнення грошей як посередника обміну, що «без будь-якого угоди, без законодавчого примусу, без всяких навіть міркувань про суспільний інтерес», а, отже, неусвідомлене сприяють відтворенню економічних інтересів суб'єктів.

4) механізмом «розв'язання суперечностей інтересів» – є «розподіл між окремими господарюючими суб'єктами частин усієї кількості» благ та «захист суспільством цих господарюючих суб'єктів в їх володінні одночасно з усуненням від цього всіх інших господарюючих індивідів». Передусім, мова йде про необхідність розвитку конкуренції, раціональне використання ресурсів, захист інтересів власності.

Е. Бем-Баверк розрізняє поняття «економічні інтереси» та «добробут», вважаючи останнє більш широким поняттям, що «обіймає не тільки егоїстичні інтереси суб'єкта, але і все, що бачиться для нього бажаним і необхідним» [10], умовою досягнення якого є цінність блага. Одночасно економічні інтереси суб'єкта зводяться ним до вигоди володіння матеріальними благами, задоволення потреб, визначення ступеню важливості та міри необхідності задоволення прагнень до економічних благ [10].

Ф. Візер вказав на прямий зв'язок між егоїстичним приватним та суспільними інтересами, довів тезу про те, що «приватний господарський порядок» служить «для того, щоб величезну силу егоїзму поставити на громадську службу економіці», та є «вбудованим у громадський порядок» [11]. Проголошуючи беззаперечність пріоритету інтересу суб'єкта над інтересами суспільства, Візер одночасно розкриває очевидність симбіозу приватних та суспільних інтересів. Під впливом економічної свободи, дією соціальних, правових інститутів «приватний егоїзм» самостійно відтворюється і отримує нову іпостась – «суспільний егоїзм». Таким чином, реалізація інтересів окремих суб'єктів лише доповнює прогалини суспільного порядку, нівелює негативний вплив від зловживання можновладців, санкціонує активізацію приватної діяльності та більшою мірою сприяє репродукції суспільних інтересів.

А. Маршал – представник кембриджської економічної школи та основоположник неокласичного напрямку – на наш погляд, вперше відокремив економічні інтереси як окремий сегмент загальних інтересів людини. Вчений сегрегував окрему групу – групу економічних проблем, оскільки вони «спеціально відносяться до поведінки людини під впливом спонукальних мотивів» [12, с. 83] та визнав «найстійкішим

стимулом до ведення господарської діяльності...бажання отримати за неї плату,...матеріальну винагороду за роботу» [12, с. 69]. Таким спонукальним мотивом є певна кількість грошей, які можуть бути витрачені на «егоїстичні або альтруїстичні, шляхетні або низенні цілі».

Відповідно економічні інтереси – це важливий, системоутворюючий сегмент різнополярної сукупності інтересів економічних суб'єктів, а гроші визнаються Маршаллом основною формою реалізації економічних інтересів, засобом «для досягнення будь-яких цілей, як високого, так і низького порядку, як духовних, так і матеріальних», засобом «вимірювання мотивів людської діяльності в широких масштабах» [12, с. 78].

Вчений висунув точку зору, згідно якої тільки «тверезий розрахунок», «вільний вибір... після ретельного обмірковування», тобто раціональний підхід є визначною основою поведінки, образу дій людини [12, с. 61]. Маршалл не відкидає наявність впливу на вчинки людей, з одного боку, свідомої «безкорисливості», а, з іншого – свідомого «користолюбства» як «вищої і низинної сторін людської природи» та вважає їх рівнозначними мотивами діяльності людини [12]. Одночасно вчений віддає перевагу та підкреслює значимість прояву безкорисливих, духовних поривів людини, оскільки вони, так само як і пориви до отримання задоволення, породжують певні стимули до економічної діяльності та сприяють економічному прогресу.

Заслугує на увагу також дуалістичне розуміння Маршаллом предмету економічної науки, пов'язаного, по-перше, із вивченням сфери індивідуальних та суспільних дій щодо створення матеріальної основи добробуту, і, по-друге, з дослідженням бажань, прагнень, інших схильностей людської природи, зовнішні прояви яких приймають форму стимулів до дії [12, с. 56, 70]. Тим самим Маршалл визнав економічні інтереси об'єктом наукового аналізу економічної теорії та надав особливого значення аналізу їх впливу на суспільні відносини.

Визначальним теоретичним принципом Маршалла є принцип часткової економічної рівноваги, за допомогою якого вчений обґрунтував механізм співвідношення обсягів попиту та пропозиції на ринку як прагнень до збалансування сукупності «задовольень, одержуваних від споживання товару», та «зусиль і жертв, вкладених в його виробництво». Урівноваження протилежних інтересів носіїв попиту та пропозиції згідно теорії Маршалла відбувається на основі ринкового ціноутворення. Дія останнього поширюється вченим на усунення протиріч інтересів власників факторів виробництва, товарів, послуг, фінансового капіталу, інтересів споживачів та виробників, інтересів різних суспільних класів, національних господарств. Таким чином, «маршаллівська революція» дозволила науково обґрунтувати механізм врегулювання економічних інтересів та на основі системного підходу синтезувати напрацювання класиків, маржиналістів та історичної школи.

Вирішення проблеми рівноваги економічних інтересів продовжили неокласики Л. Вальрас та В. Парето, розробники теорій загальної рівноваги в умовах вільної конкуренції та на різних типах монополізованих ринків відповідно. Вчені розглядали рівноважний стан економіки як фіксований, постійний. Л. Вальрас механізмом досягнення стійкої економічної рівноваги бачив розвиток вільної конкуренції, яка стає потужною силою, спроможною стимулювати мобільність та рухливість факторів виробництва, та виступає каталізатором узгодження відхилень економічних інтересів і відновлення їх «рівноважності» [13]. Теорія «Парето-оптимальності» рівноважний стан всіх ринків, секторів та інтересів національної економіки визначає як стан, за якого не існує можливості поліпшити добробут економічного суб'єкта шляхом трансформації товарів та послуг в процесі виробництва, обміну без шкоди для добробуту іншого економічного суб'єкта [14]. Відповідно, коли прагнення економічних суб'єктів до вигоди реалізуються і досягається баланс економічних інтересів, сукупна корисність, а, отже, загальний добробут максимізується. Таким чином, В. Парето встановив умову оптимізації економічних інтересів на макроекономічному рівні, що стало основою для подальших наукових досліджень інтересів національної економіки.

У «Трактаті із загальної соціології», на наш погляд, В. Парето також робить важливі висновки щодо теорії економічних інтересів [15]. По-перше, вчений на основі принципу індивідуалізму виокремив очікувану (раціональну, логічну) і дійсну (нерациональну, нелогічну) поведінку людини. Він довів, що раціональна поведінка індивіда базується на аналізі, співставленні, міркуванні, тобто на свідомому прагненні до реалізації економічної цілі, отримання вигоди. «Нелогічна», тобто ірраціональна поведінка індивіда заснована на почуттях («sentimenti»), на інстинктах, смаках тощо. Остання містить в собі дві складові: залишки («residuo») – характеристики внутрішньої схильності індивіда до підтримання усталеності, стійкості у своїй поведінці, прагненнях, інтересах, що передаються йому з народження, а також «похідні» («derivazioni») – вербальні судження, засновані на авторитетах, ідеологіях, теоріях [15].

Відповідно інтереси індивіда можуть проявлятися, з одного боку, через раціональне прагнення до отримання економічної вигоди, з іншого боку, формуватися на основі генетично закладених способів їх реалізації, традицій господарської практики, аксіоматичних, авторитарних, юридичних, соціальних норм, колективних та індивідуальних прагнень та догм.

На основі зазначених положень Парето розробив теорію еліти, згідно якої суспільство поділено на страти – еліту (вищу страту), що включає політичну, економічну та духовну, та нееліту (нижчу страту) – у якій слабо розвинені раціональні інстинкти. Економічна еліта суспільства представлена 1) «спекулянтами», що характеризуються найкращими інтелектуальними, фізичними, професійними якостями, орієнтується на

реалізацію індивідуальних, а не суспільних, матеріальних, а не духовних, поточних, а не майбутніх інтересів. Тобто клас людей, які здатні та не бояться ризикувати, націлені на збільшення вигоди будь-якими методами та сприяють економічному прогресу суспільства; 2) «рантьє», що реалізують інтереси на основі точного розрахунку, обережності, забезпечують усталеність та стабільність у суспільстві. Постійна «циркуляція» еліти у суспільстві стає запорукою підтримання балансу інтересів та прогресу соціуму.

Таким чином, на основі соціологічних розробок Парето відкрилася можливість обґрунтування поведінки індивіда як економічного суб'єкта та відповідно як суб'єкта суспільних відносин на основі внутрішніх соціально-психологічних чинників, зовнішніх природних чинників, впливу інших суспільств протягом їх еволюції тощо.

Проведене дослідження економічних поглядів маржиналістів та неокласиків на предмет формування та реалізації економічних інтересів у контексті умов та специфіки розвитку господарства другої половини XIX ст. дозволило нам розробити їх характеристики, з одного боку, як об'єкту наукового аналізу та, з іншого – як прояву економічної поведінки економічних акторів, що представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні характеристики економічних інтересів господарства другої половини XIX ст.

Характеристики	Період розвитку господарства другої половини XIX ст.
Трактування економічних інтересів	<p><i>Маржиналізм:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - методологічний принцип – принцип індивідуалізму; - первинними є інтереси споживача, суть яких у гедоністичному прагненні до максимізації користі від задоволення потреб; - механізмом вирішення протиріч інтересів є розвиток конкуренції, раціональне використання ресурсів, захист інтересів власності; - об'єктом економічного інтересу суб'єкту є цінність економічного блага; - основою інтересу людини є когнітивізм <p><i>Неокласична школа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - гроші є основною формою реалізації економічних інтересів; - економічні інтереси є об'єктом наукового аналізу економічної теорії та впливають на суспільні відносини; - урівноваження протилежних економічних інтересів відбувається на основі механізму економічної рівноваги; - поведінка індивіда заснована на раціональних та ірраціональних прагненнях.
Зміст економічних інтересів	Прагнення та дії споживача, підприємства (фірми), груп, об'єднань щодо максимізації корисності, доходів і прибутку, мінімізації витрат, нагромадження багатства в промисловості та сільському господарстві, торгівлі
Об'єкти економічних інтересів	<i>Маржиналісти:</i> користь, вигода, можливості, зручності від реалізації потреб, цінність економічного блага <i>Неокласики:</i> максимізація вигоди, мінімізація граничних витрат
Суб'єкти економічних інтересів	<i>Маржиналісти, неокласики:</i> споживачі, виробники, покупці, продавці
Формування	В процесі споживання, виробництва та реалізації промислової, сільськогосподарської продукції, здачі землі в оренду, надання грошей під відсоток
Реалізація	Реалізація відбувається в процесі споживання, діяльності промислової, торгової та фінансової буржуазії, робітників та селян
Панівні форми економічних інтересів	Інтереси промислової, торгової та фінансової буржуазії ≠ Інтереси селян і робітників ≠ Інтереси держави Інтереси споживачів ≠ Інтереси виробників ≠ Інтереси посередників
Характер інтересів	Постійний, експансивний, усвідомлений характер
Мотиви	Превалюють мотиви промислової буржуазії (власників капіталу) над мотивами робітників; мотиви виробників над мотивами споживачів
Мета	Отримання індивідуальної та суспільної економічної вигоди
Ступінь реалізації економічних інтересів	Капіталісти, підприємці, торговці, банкіри – повна реалізація. Робітники, селяни, – неповна, часткова, обмежена реалізація, держава – неповна реалізація. Виробники – повна реалізація, споживачі – часткова реалізація
Переважаюча основа	Приватна власність на засоби виробництва, капітал, землю На основі експлуатації праці робітників, селян
Результати реалізації	Створення споживчої та прибавочної вартості, нагромадження національного багатства
Інструменти регулювання інтересів	Базисні економічні інститути – державні інститути, інститут нагромадження, розподілу та реалізації коштів, законодавчі норми, традиції господарської поведінки, звички, інстинкти
Структура	Гетерогенна
Конфлікти інтересів	Між класами – щодо отримання доходу і суспільного становища.
Характер прояву	З боку промислової, торгової, сільської, фінансової буржуазії – активність; З боку робітників та селян – інертність, безініціативність З боку споживачів – пасивність, з боку виробників – активність

Висновки. Таким чином, в працях маржиналістів відбувся перехід до суб'єктивістського аналізу економічних інтересів, що дозволило вперше ввести в їх теорію психологічні детермінанти, які зумовлюють економічну поведінку людини. Встановлено, що ступінь реалізації економічних інтересів є функцією вподобань, очікувань, прагнень людини до отримання задоволень і уникнення страждань. Висновок, що економічні інтереси є результатом трендом стану людських почуттів (або зміни зазначеного стану), став значною віхою в розвитку теорії економічних інтересів, а у сучасній економічній науці зазначені деривації стали основою формування її окремої гілки – так званої «поведінкової економіки». В роботах неокласиків (А. Маршалла, В. Парето) вперше здійснено поєднання різних теоретичних підходів до розуміння природи економічних інтересів (класичної школи політекономії, маржиналістів, історичної школи), а саме, визнання та інтеграції їх основних форм прояву – гедоністичних прагнень, почуттів, інстинктів, звичок людей, діючих у суспільстві норм і правил, історичних і господарських традицій тощо. Перспективи подальших розвідок стосуються дослідження сучасних економічних поглядів щодо відтворення економічних інтересів в умовах постіндустріального господарства.

Література

1. Базилевич В. Д. Економічна теорія: політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання-Прес, 2007. – 719 с.
2. Израилова Э. А. Механизм согласования экономических интересов субъектов рыночного хозяйства : диссертация ... канд. экон. наук : 08.00.01 / Э. А. Израилова. – Ростов-на-Дону, 2009. – 169 с.
3. Канапухин П. А. Закономерность эволюции экономических интересов и механизмы их реализации в экономике России : дисс. ... доктора экон. наук : 08.00.01 / П. А. Канапухин. – Воронеж, 2009. – 409 с.
4. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / [В. М. Геєць, В. І. Голіков, Б. С. Кваснюк та ін.] / за ред. В. М. Гейця. – К. : Фенікс, 2003. – 1008 с.
5. Новікова Н. Л. Напрями державного регулювання та оцінка економічних інтересів в аграрній сфері / Н. Л. Новікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 15. – С. 42–44.
6. Скворцов А. Ю. Генезис характеристики экономических интересов / А. Ю. Скворцов // Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова. – 2013. – № 3. – С. 68–70.
7. Чернецова Н. С. Экономическая природа и эволюция системы экономических интересов : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.01 / Н. С. Чернецова. – М., 2003. – 411 с.
8. Джевонс В. Ст. Политическая экономия / В. Ст. Джевонс / под ред. Р. Маркович. – СПб : «Народная польза», 1905. – 120 с.
9. Менгер К. Основания политической экономии [Електронний ресурс] / К. Менгер. – Режим доступу : http://www.libertarium.ru/lib_mbv_menger
10. Бем-Баверк О. Основы теории ценности хозяйственных благ [Електронний ресурс] / О. Бем-Баверк. – Режим доступу : <http://ek-lit.narod.ru/bb002.htm>
11. Визер Ф. Теория общественного хозяйства [Електронний ресурс] / Ф. Визер. – Режим доступу : <http://ek-lit.narod.ru/viz008.htm>
12. Маршалл А. Принципы политической экономии / А. Маршалл / под общ. ред. С. М. Никитина. – М. : Издательство «Прогресс», 1983. – Т. 1. – 415 с.
13. Вальрас Л. Элементы чистой политической экономии, или теория общественного богатства [Електронний ресурс] / Л. Вальрас. – М. : Изограф, 2000. – 448 с. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/420009/>
14. Парето В. Курс политической экономии [Електронний ресурс] / В. Парето. – Режим доступу : <http://talismanakubani.ru/pareto-kurs-politicheskoy-ekonomii-kniga.pdf>
15. Парето В. Трактат по общей социологии [Електронний ресурс] / В. Парето. – Режим доступу : http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/sociologija/pareto_v_kompendium_po_obshej_sociologii_2010/25-1-0-2197

Надійшла 05.05.2017; рецензент: д. е. н. Гармидер Л. Д.